

Marià Manent o el cant amagadís

Àlex Susanna

Parlar de Marià Manent després de tants anys no és fàcil, però hi ha una cosa que m'ajudarà: la certesa que, per molts anys que passin, la seva figura i, més encara, la seva obra, sempre seran un referent. Ho van ser, ho són encara i no tinc dubtes que ho continuaran sent: de quants més autors ho podria dir amb tanta seguretat? Sens dubte, de molt pocs, però Marià Manent és un d'ells. Després explicaré per què. Ens vam conèixer el 1976 a través d'Ester de Andreis, una autora genovesa resident a Barcelona: la veïna del replà li havia deixat el manuscrit d'un llibre molt primerenc de poemes meus —*Poemes de fusta*, crec recordar que es deia— i ella, molt amable, de seguida em va escriure comentant-me'l, però sobretot anunciant-me que s'havia permès enviar-lo al seu amic Marià Manent, molt més bon lector de poesia en llengua catalana que no pas ella. En aquell moment, vaig recordar haver llegit quatre o cinc anys abans, per indicació de la meva professora de literatura, Remei Martínez de Cosp, les seves versions de poesia xinesa, *L'aire daurat. Interpretacions de poesia xinesa*. No li estaré mai prou agraït que me'l posés literalment a les mans:

què l'havia motivat a fer-ho, però? Quina estranya intuïció? El fet és que, al cap de pocs dies, era el mateix Manent qui m'escrivia una carta a propòsit d'aquell meu pecat de joventut i alhora Ester de Andreis em convidava a la seva tertúlia dominical, a la casa del carrer Ganduxer, on no sols vaig conèixer Manent, sinó també Joan Teixidor, Gustau Gili, Anna Maria Torra, Maria de Quadras o Salvador Moreno, entre altres. Unes tertúlies, no cal dir-ho, on encara pervivia l'esperit civilitzat, culte i refinat del Noucentisme, gairebé com si res no hagués passat: un autèntic miracle. Semblàvem trobar-nos dins un quadre d'Olga Sacharoff: ser-ne els figurants.

Va ser així com vaig entrar en contacte amb Marià Manent abans dels meus vint anys i, d'ençà de llavors fins al final dels seus dies, la nostra va ser una relació sempre cordial, de mestre a deixeble —això sembla que s'hagi perdut definitivament: quin empobriment per a uns i altres!—, que es va anar ramificant de molt diverses maneres a mesura que passaven els anys: com a estudiós, crític, editor i activista, però per damunt de tot crec que puc dir que vam ser també amics. L'amistat que hi pot haver entre un jovencell de quasi vint anys i una persona que voreja la vuitantena. En qüestió de poc temps, la dotzena d'anys que va durar la nostra relació, vaig tenir el goig de promoure'n un homenatge a la Universitat de Barcelona amb motiu del vuitantè aniversari (la revista *Delta*, 4: *Homenatge a Marià Manent*. Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1979), de dedicar la meua tesi de llicenciatura a la seva obra poètica (*El món poètic de Marià Manent*, 1984), de convertir-me en editor seu de diverses obres (*L'aroma d'arç. Dietari dispers (1919-1981)*, 1982; *El gran vent i les hores*, 1983, o *Poesia completa (1916-1986)*, 1986), d'animar-lo a fer noves traduccions (com Emily Dickinson o Archibald MacLeish), però sobretot de fer diverses estades amb ell al Mas de Segimon, a l'Aleixar, o a Viladrau, bo i visitant Ca l'Herbolari, El Noguer o el Mas Rosquelles, compartir tertúlia amb Tomàs Garcés, a qui va tenir molt interès a presentar-me, o anar plegats a la inauguració d'una exposició de Miquel Barceló a la Galeria Salvador Riera, per no parlar de les moltes vegades que ens vàiem al seu despatx

de l'Editorial Joventut o al de casa seva, al carrer Craywinckel. Per cert, quina trobada més memorable la que es va produir a la seu de Joventut entre ell i Stephen Spender, el 1987, quan el poeta anglès va ser convidat al Festival Internacional de Poesia de Barcelona... Feia mig segle que no s'havien tornat a veure, però van reprendre la conversa com si res. Coses de l'edat i d'aquells temps, que propiciaven personatges com ells dos. L'editor Mario Muchnik, que també hi era, va immortalitzar aquella retrobada amb unes quantes fotos antològiques.

Ara Marià Manent gaudeix d'un reconeixement força unànime, però als anys seixanta i setanta no era així: com tants altres, Manent havia quedat bandejat del *mainstream* de la poesia catalana, sobretot després del volum canònic *Poesia catalana del segle xx* (1963), un autèntic manifest del *realisme històric* a Catalunya, propugnat pels seus curadors, Josep M. Castellet i Joaquim Molas, que relegava a un lloc molt secundari —o de vegades simplement inexistent— tots aquells autors que no estaven en sintonia amb l'aire del seu temps. D'aquí la necessitat imperiosa, entre els més joves, de rellegir uns anys després bona part de la poesia catalana del segle xx, des de Manent, Garcés, Agelet i Garriga, J. S. Pons o M. Villangómez fins a Perucho, Teixidor, Xirau o Cerdà, tots ells autors considerats gairebé marginals en l'esmentada antologia.

D'entre ells, el primer va ser Manent, però el que hauria pogut ser una recuperació fugaç o passatgera va demostrar-se sortosament duradora. Ell exemplificava com ningú el prototip de poeta modern que, tot partint de la poesia com a nucli seminal de tota la seva obra, es desdobla en memorialista, crític literari, crític d'art i traductor, i en fa vasos comunicants fins al punt d'excel·lir per un igual en tots aquests gèneres. Aquesta, per a un jovencell com era jo, va ser una gran lliçó que ja no oblidaria: la necessitat d'exercitar la pròpia escriptura de diverses maneres per tal d'evitar, d'una banda, ser un poeta redundant —un poeta que, a partir d'un moment determinat, deixa de créixer i passa a engrèixar-se: un poeta que s'acaba convertint en una caricatura de si mateix—, i, de l'altra, retroalimentar la pròpia obra amb estímuls

precedents d'altres gèneres i llenguatges. De fet, Garcés, Villangómez, Teixidor o Xirau pertanyen tots ells a aquesta tipologia de poetes que es desdoblen fructíferament en altres gèneres. Poetes que, a més de fer poemes, desenvolupen una obra en prosa de no-ficció, crítica i de traducció sense la qual no s'explicarien algunes de les característiques més singulars de la seva obra poètica.

Però en el cas que ens ocupa, encara s'hi va afegir una altra lliçó fonamental que concerneix la seva obra poètica: és una obra breu, condensada i compacta, l'obra del qui està convençut que els més grans poetes se'ns imposen, sobretot, per un grapat de poemes. Que un excés de producció, com va dir Montale, pot malmetre la veu poètica. Ras i curt, que no es tracta en cap cas d'escriure molt, sinó de percaçar l'escriptura d'aquells pocs bons poemes pels quals, un dia, algú potser es recordarà de nosaltres. En el cas de Manent, a més, tenia un sentit autocrític tan aguditzat que, quan va compilar per primer cop la seva *Obra poètica* (1956), va sotmetre a una poda dràstica tant el seu primer llibre, *La branca. Poemes (1916-1918)* (de 48 poemes en deixa només 4), com el segon, *La collita en la boira* (de 17 poemes, prescindeix de 7). D'altra banda, un lapse de trenta anys va acabar separant el seu tercer llibre, *L'Ombra i altres poemes* (1931) del següent, *La ciutat del temps* (1961), la qual cosa va dur Palau i Fabre a afirmar a la revista *Ariel* l'any 1950: «L'obra de Manent és, com l'obra de Valéry, Mallarmé, Rimbaud o Lautréamont, l'única entre les nostres obres líriques tocada autènticament pel silenci [...] l'únic que ha sabut obeir tan bé la veu interior que ha preferit emmudir abans que fer literatura». Com ja hem vist, emmudir del tot, no ho va fer: simplement va optar per publicar poca poesia, o altrament dit, per fer-ho només quan realment hi havia una motivació indefugible. El primer que ha de fer un poema és convèncer-nos de la raó de la seva existència: una altra gran lliçó.

El fet és que, trenta anys després d'haver publicat el seu darrer recull, va tornar a agitar les manses aigües de la poesia catalana amb un nou llibre, *La ciutat del temps* (un títol de clars ressons rilkeans), precedit d'una nota preliminar, que és un dels textos més bells i més

savis que s'han escrit sobre la creació poètica, en què se'ns diuen coses com aquesta: «La poesia ens espera de vegades al cor del silenci, en objectes, en éssers i concordances que inexplicablement se'ns tornen símbols i semblen condensar el misteri del món». O aquesta altra: «La poesia neix, essencialment, d'un impuls metafòric, de la complaença miserosa de qui sent la relació profunda dels éssers i les coses més discordants». O bé: «La poesia descobreix concordances que la filosofia difícilment gosaria indicar». Un text en què s'hi condensa de manera magistral la seva visió i experiència de la creació poètica: un text que sempre he tingut present.

Com ja he dit més amunt, una de les conseqüències d'haver-li dedicat la meua tesi de llicenciatura va ser adonar-me del que es podria considerar com una poda excessivament dràstica pel que feia als poemes dels seus dos primers llibres, així com la conveniència de reconsiderar-ho a l'hora d'aplegar la seva producció en un volum de *Poesia completa*: en aquest sentit, mai no oblidaré el privilegi de passar una setmana del mes de juliol del 1985 al Mas de Segimon de l'Aleixar tot treballant, a l'ombra d'uns grans plàtans i a tocar d'una era centenària, en la revisió d'aquells seus dos primers reculls i preparant el volum de *Poesia completa* que uns joves editors ens disposàvem a publicar. Com aquell qui diu, el deixeble esmenant la plana al mestre per un excés de severitat amb la pròpia obra. La situació no deixava de tenir la seva gràcia, però el que ara més m'interessa consignar és que es va acabar convertint en tota una lliçó: més val pecar per un excés d'autocrítica que per tot el contrari.

Per tot això no ens ha d'estranyar que quan Marià Manent publica per primer cop la seva *Poesia completa (1916-1986)* (Columna, 1986), en resulti un volum d'uns noranta poemes, distribuïts en els quatre llibres ja esmentats, més un de nou, *El cant amagadís* —una «obra oberta», en dirà ell mateix en la nota preliminar—, que a la següent edició de tres anys després s'enriquiria encara amb quatre nous poemes d'una altíssima qualitat. El cant amagadís: voleu una metàfora més bella sobre el que per a ell va ser —i, segons com, havia de ser— la creació poètica?

Però com ja hem avançat, de manera simultània a la seva obra poètica, Marià Manent va anar aixecant una obra dietarística (*Montseny (Zodiàc d'un paisatge)*, 1948; *A flor d'oblit*, 1968; *El vel de Maia. Dietari de la guerra civil (1936-1939)*, 1975; i *L'aroma d'arç. Dietari dispers (1919-1981)*, 1982), de crítica literària (*Notes sobre literatura estrangera*, 1934; *Poesia, llenguatge, forma. Dotze poetes catalans i altres notes crítiques*, 1973; *Llibres d'ara i d'antany*, 1982, i *Rellegint*, 1987), de crítica d'art (*Notícies d'art*, 1981) i de traducció (a banda dels volums de caire antològic com *Versions de l'anglès*, 1938; *Poesia anglesa i nord-americana*, 1955, o *El gran vent i les hores*, 1983, d'altres específicament dedicats a autors com Keats, Brooke, Dylan Thomas, Blake, Dickinson, MacLeish i Coleridge, sense oblidar les seves dues antologies de poesia xinesa, *L'aire daurat. Interpretacions de poesia xinesa*, 1928, i *Com un núvol lleuger: més interpretacions de lírica xinesa*, 1967, i el volum dedicat a Wang Wei), igualment significativa.

Poesia, prosa dietarística, crítica literària, crítica d'art i traducció, en el cas de Manent, formen doncs un corpus tan i tan compacte i entrelligat que es fa difícil saber en quin aspecte va excel·lir més, com pot comprovar-se, per exemple, en el cas del poema «Amb un orgull de seda» (de *La ciutat del temps*), les anotacions de dietari que s'hi refereixen a *A flor d'oblit* i l'evocació del mateix episodi a la nota preliminar de *La ciutat del temps*. Poesia, prosa de dietari i crítica formant un tot gairebé indestruïble en què els gèneres es retroalimenten de manera brillant. El fet decisiu, a parer meu, és que en tots aquests gèneres Manent va aportar-hi un to, un refinament i una acuitat distintius d'una personalitat literària del tot singular en el panorama de la literatura catalana del segle xx. Potser per això de seguida em vaig sentir tan atret per la seva obra, una admiració i un interès que van anar creixent a mesura que l'anava descobrint i coneixent millor: la seva era una personalitat literària diferent, que vaig tenir la gran sort de poder conèixer, estudiar i recuperar en la mesura de les meves possibilitats. Ara que han passat tants anys d'ençà de llavors, puc dir que sempre m'he sentit un deixeble seu: espero no haver-lo decebut.